

אגדת חורף

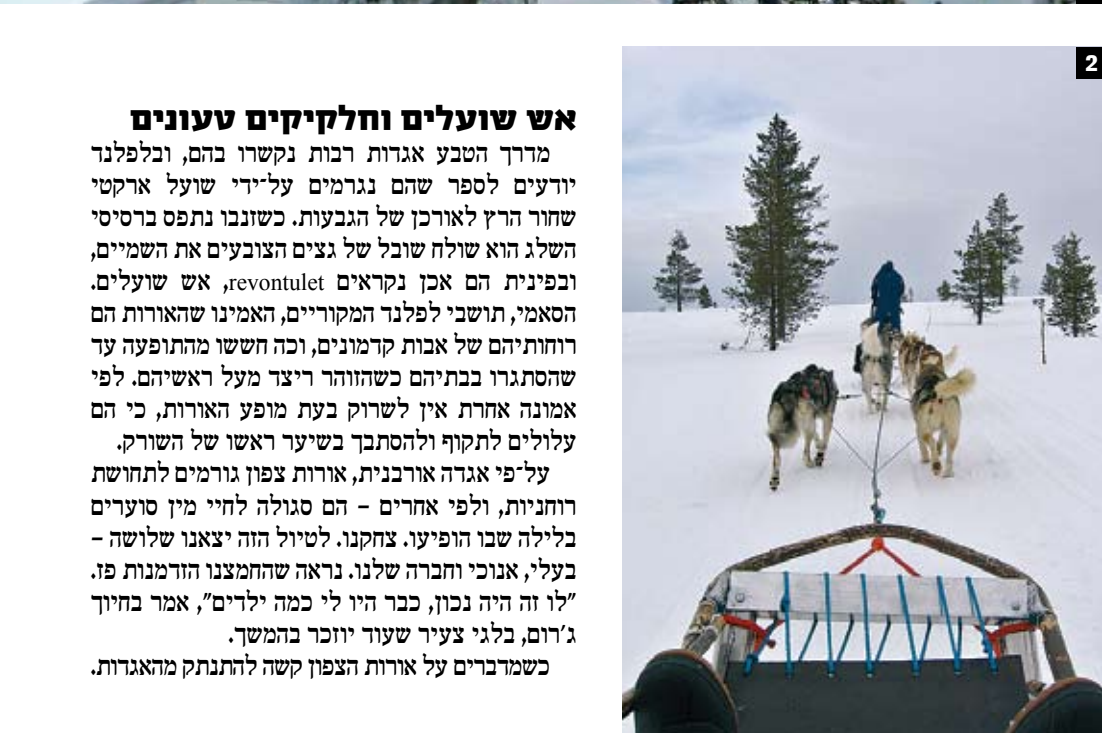
מארס הוא אחד החודשים הטובים בשנה לראות זוהר צפוני. גליה גוטמן הרחיקה עד הקוטב הארקטי כדי לראות את האורות המסתוריים והחמקמקים, וכדי להתרפק בגעגוע על גיבורת ילדותה אלה קארי, הילדה מלפלנד

עמדנו על גבעה מושלגת בקצה הכפר הקטן סריסלקה (Saariselka) בצפון הרחוק של פינלנד, וחיכינו לוהר הצפוני. הטמפרטורה צנחה למינוס 25, ואף שהיינו עטופים היטב זה היה קור ברמות שלא חכרנו, קר יותר מאשר במקפיא הביתי. השעה הייתה עשר בלילה. בשמיים עמדו כוכבים. כבר התחלתי להרגיש כמו השטח על הגבעה מהשיר של החיפושית, כשמאחורי הגבעה, מעבר לעצים האפלים, הופיע פס אופקי ירוק ובוהק. זה היה סימן לכך שאורות הצפון פעילים הלילה ושיש סיכוי טוב לראותם בפעולה. הלב שלי נרעד.

הוהר הצפוני ריתק אותי מאז שקראתי עליו כשהייתי ילדה. עשרות שנים אחרי, אולי אוכה לראות את האורות המסתוריים, החמקמקים האלה, שמהלכים קסם על האנושות מאז מי קדם. על הגבעה חיכו עוד משוגעים כמונו. שלושה יפנים שלפו מצלמות והעמידו תצובות. אני החוקתי יריים עמוק בתוך הכסיות, המבט נודד על פני השמיים.

ואו, מעל לעצים הופיעה אלומת אור צרה ואנכית, שהלכה והתרחבה ונעה במהירות אל אמצע השמיים. ככל שהתרחבה, צבעה התעצם והפך מצהבהב חיוור לירוק ורומני, ובקצותיה הופיעו עקבות של סגול. החיוון היה מרהיב ונמשך דקה או שתיים, עד שהתפוגג. כמה דקות אחרי, אלומה חרשה החלה לנוע בשמיים, בדיוק באותו הכיוון ובאותו הדפוס, כמו צייר המושך במכחול ענקים על פני הרקיע. במשך כשעה חצי התסריט חזר על עצמו, בצורות ובגוונים דומים. בין מופע אור למשנתו שבכנו על השלג בתוך מוחלת פלסטק פשוטה, הקשבנו לשקט ובהיננו בשמיים.

באותו לילה האורות לא ריקרו אמנם באורם ובכחול, כפי שקורה לעתים נדירות, אך בשבילי זו הייתה רמה של אור ושל התרגשות. עמיתי מהופנטת. רצייתי הרוך, אבל האורות מלאי הודו האלה הם נשמות חופשיות, משוחררים מכל מחויבות. ברצותם ירצו, ברצותם יגחכו להם כסתר, ובכך טור חנם המופלא, המתעתע.

אש שועלים וחלקיקים טעונים

מרדך הטבע אגדות רבות נקשרו בהם, ובפלפנר יודעים לספר שהם נגרמים על ידי שועל ארקטי שחור הרץ לארוכך של הגבעות. כשזנבו נתפס בריסי השלג הוא שולח שובל של גצים הצובעים את השמיים, ובפינית הם אכן נקראים revontulet, אש שועלים. הסאמי, תושבי לפלנד המקוריים, האמינו שהאורות הם רוחותיהם של אבות קרמונים, וכה חששו מהתופעה עד שהסגירו בבתייהם כשהוהרו ריצד מעל ראשיהם. לפי אמונה אחרת אין לשרוק בעת מופע האורות, כי הם עלולים לתקוף ולהסתבך בשיער ראשו של השורק. על פי אגדה אורבנית, אורות צפון גורמים לתחושת רוחניות, ולפי אחרים – הם סגולה לחיי מין סוערים בלילה שבו הופיעו. צחקנו. לטיול הזה יצאנו שלושה – בעלי, אנוכי וחברתנו שלנו. נראה שהחמצנו הודמנות פו. ל"ו זה היה נכון, כבר היו לי כמה ילדים", אמר בחיך ג'רום, בלגי צעיר שעוד יזכר בהמשך. כשמבררים על אורות הצפון קשה להתנתק מהאגדות.

הם נקראים Aurora Borealis, על שם Aurora, השחר הרומית, ו־Boreas, רוח הצפון היוונית, אך דומה שכיום איש אינו חולק על הקשר ההדוק בינם לבין רוח השמש – אותם חלקיקים טעונים הנפלטים לחלל כתוצאה מהתפרצויות הסולאריות המתרחשות על פני השמש. כשהחלקיקים פוגעים בשכבת האוויר העליונה שעוטפת את כדור הארץ, אטומי החמצן ומולקולות החנקן שבאטמוספירה נטענים באנרגיה המשתחררת בצורות ובצבעים שונים – ואנחנו רואים את הוהר. החלקיקים נמשכים אל הקטבים המגנטיים של כדור הארץ, ועל כן הם פעילים במיוחד בצפון או בדרום (שם הם נקראים Aurora Australis). בדרך כלל הוהר נראה התגנבלו על קצת קילומטרים, ולעתים נדירות מנמדך לגובה של כשבעים קילומטרים בלבד.

השעה הייתה כמעט חצות. נראה היה שהאורות נרגעים, ואנחנו החלטנו להתנתק מהגבעה הקסומה לטובת מקלחת רותחת. נפרדנו מהגברת האנגלייה שהכרנו על ראש הגבעה. בין מופע זוהר למשנתו היא הספיקה לספר לנו שבעלה עזב את הבית ושהיא מפצה את עצמה במסע חורפי ללפלנד. התיישבנו כל אחד על מוחלת פלסטק

קטנה (המוחלות עומדות חופשי לרשות התיירים), ובלי שום הכנות מיוחדות דהרנו למטה במהירות. החושך היה כמעט מוחלט, ורק השלג הבהיק וסימן את הדרך. בתוך שלוש דקות כבר היינו בתחתית הגבעה, ואני הרגשתי בת 10. איזה לילה מכושא.

את ההפתקת החורף ב־Saariselka התחלנו כמה ימים קודם. הטיסה מהלסינקי לכפר הזה, הנמצא מעבר לחוג הארקטי, נמשכת כשעה וחצי. במטוס פגשנו זוג שוויצרים שמצפנים מדי שנה עד לפלנד. אין לכם מספיק שלג בשווייץ, שאלנו בחיור. "אייאפשר להשוות", הם ענו ברצינות. "זה לא אותו השלג ולא אותו הנוף". כשהמטוס הנמדך, הבנו. למטה השתרעו מרחבי אין־סוף לבנים. גבעות ועצים עמדו מכוסים בשמיכה לבנה רכה. גם למי שאמונים על חורף אירופי, הצפון הרחוק הוא סוג של אגדת חורף.

בשמונה בערב יצאנו לטיול לילה במזחלות רתומות לאיילי צפון. האיילים רצו בצעד חרישי בין העצים. ויסה, נוהג האיילים הצעיר שלנו, דיבר ברכות אל מוטו, האייל המוביל, בעל קרניים יפהפיות. את השמונה בערב יצאנו לטיול לילה במזחלות רתומות לאיילי צפון. האיילים רצו בצעד חרישי בין העצים. ויסה, נוהג האיילים הצעיר שלנו, דיבר ברכות אל מוטו, האייל המוביל, בעל קרניים יפהפיות. את הלילה השחור האירו השלג הלבן ובוהק צהבהב שקרן מבעד לעננים והעיר על פעילותם של אורות הצפון גם הלילה. מדי פעם ראינו את הוהר מרקד מעל לעצים כמו לשון אש צהובה, אך בגלל העננים זה היה כמעט פילם נואר. הייתי עטופה בשני זוגות לבנים תרמיים, בחולצת מיקרו פליס, במעיל פליס, כחליפת סקי, ומעל לכל אלה סרבל עבה, שלא לדבר על כובע הגרב, כובע הפרווה, מגן האף, כפפות הפליס הרקות שמעליהן כסיות עור, והנעליים המיוחדות המתאמות לטמפרטורות של עשרות מעלות מתחת לאפס. ויסה עוד זרק עלינו גלימת צמר לאפית ושמיכה עבה. פלא שלא הרגשתי הקור באותו הלילה? ויסה פצה בזמר לאפי. לצד הלבוש המיוחד וגידול האיילים, השירה המסורתית של הסאמי, שעברה מאב

3

רצייתי הרוך, אבל האורות מלאי החרד האלה הם נשמות חופשיות, משוחררים מכל מחויבות. ברצותם ירצו, ברצותם יגחכו להם כסתר, ובכך טור חנם המופלא, המתעתע

- העצים עמוסי השלג.** בגלל השלג הרוך והיעדר הרוח, הם נראים כמו פסלים שקפאו
- במזחלת עם כלבי ההאסקי.** הכלבים הכי חכמים הם המובילים
- הזוהר מרקד מעל לצמרות העצים.** כמו מנחול ענקי בשמיים

פסטיבל קניות, איסטנבול
ארבעים יום וארבעים לילה נחשבים בדתות שונות, בהן היהדות והאסלאם, כמספר מאני בעל חשיבות מיוחדת: המבול נמשך ארבעים יום, משה ישב על הר סיני ארבעים יום וארבעים לילה, אליהו הנביא לא אכל ארבעים יום, ועוד מסופר בתנ"ך על אנשים שלקחו על עצמם משימות רוחניות שונות לארבעים יום. פסטיבל הקניות והבילויים של איסטנבול Istanbul Shopping Festival מציע ארבעים יום וארבעים לילה של קניות, הדת הצרכנית השלטת במאה ה־21. גולת הכותרת היא מבצעי הנחות עד 30% בחנויות המרכזיות, בבוארים הצבעוניים ובקניונים של העיר, שחלקם יהיו פתוחים בתקופת הפסטיבל עד שתיים אחר חצות (!). בנוסף להנחות הרגילות ייהנו החיירים גם מהחזרי מס בחנויות המרכזיות. מבצעי הקניות כוללים כ־300 מותגים מקומיים ובינלאומיים בחנויות האופנה והמתנות, ובהם גם לואי ויטון, גוצ'י, פראדה, קשרל, בננה ריפבליק, דנה קאון ואחרים. מלבד קניות, במהלך הפסטיבל ייערכו ברחבי העיר ובמרכזי הבילויים גם מופעי רחוב, תצוגות אופנה, תחרויות לילדים והופעות אמנים נוגנים.

איפה: איסטנבול
מתי: 18 במארס עד 26 באפריל
איוטרנט: www.istshopfest.com/en/about-ist.aspx

פסטיבל פרחים, הולנד
עם כל הכבוד לכלניות ולשקדיות שסוף־סוף התחילו לפרוח, ככלות כל בלבולי השרב ומוג האוויר המתעתע, מי שהתמול מזולו לנסוע להולנד בימים אלה, כדאי לו לדעת שבקרוב נפתחים גני קוקנהוף (Keukenhof), אחד מאתרי הפריחה המרהיבים באירופה כולה. יש בו שלל צבעונים, כרכובים, יקינטונים, תורמוסים ועוד הרבה פרחים אחרים, מרהיבים לא פחות, הפורחים על שטח עניקי יפהפה. הפארק, שופתח אחת לשנה, בין מארס למאי, מציע משטחי צבע אין־סופים של לכלוב בשלל צבעים. מי שמגיע לארץ הצבעוני (הכרכוב, והיקינטון) בתודשים הלבנניים, יעשה טובה לעצמו ולא יחמיץ את המחזה משמח הלבבות הזה.

איפה: בין אמסטרדם להאג
מתי: 24 במארס עד 20 במאי
איוטרנט: www.keukenhof.nl

פסטיבל יענים, אריזונה
העיר Chandler באריזונה היא אחד המרכזים הגדולים בארצות הברית של גידול בשר יען למאכל, אבל מקומו של יען בפולקלור העיר גדול גם בעודו חי. מדי שנה בחודש מארס חוגגים התושבים את פסטיבל היענים, שנחשב לאירוע גדול לא רק באריזונה אלא גם לאחד מעשרת הפסטיבלים המיוחדים בארצות הברית כולה (Top 10 Unique Festivals in the United States).

האטרקציה המרכזית והבינארית ביותר היא מרוץ יענים, שהם כידוע העונות המהירים בעולם, ועליהם רוכבים פרשים כמימיים דקות, והקהל יוצא מגדרו. מחיר הכניסה למרוץ כלול במחיר הכניסה למתחם כולו.

איפה: צ'ולר, Tumbleweed Park, אריזונה
מתי: 11-13 במארס
איוטרנט: www.chandleraz.gov/default.aspx?pageid=159

לכן, היוותה חלק בלתי נפרד מתרבותם וסיפרה את סיפורם, ונקישת התופים ייצגה את החיים ואת היקום. הסאמי הקרמונים, שהיו פגאנים, האמינו שלכל עצם יש נשמה - מהעצים ומהרובים ועד להרים, אורות הצפון והחלל. את הסמלים השמאניים ששרדו מציירים כיום על תופים ועל טיי־שירט לתיירים.

ויסה הזמין אותנו לקוטה (Kota, בקתת עץ לאפית מסורתית, רחבה מלמטה וצרה מלמעלה) שבקצה היער. הוא שלף סכין, במיומנות יוצאת דופן גילה תלתלים מגודר עץ, ובתוך שתי דקות הבעיר בעורת גפרור בלבד אש עליוה בקוטה. מובן שמיד נוכרתי באלה קרי, הילדה מלפלנר, שגרה עם משפחתה בקוטה. את ספר הילדים הזה (בתרגומה הנהדר של לאה גולדברג), שכבש את העולם באמצע שנות ה־50, וגם בישראל גדלו עליו דורות של ילדים, קיבלתי ליומולדת *7*. "הילדים", נכתב שם, "אוהבים לגור בקוטה, כי אפשר לטפס עליה". אני

5

אננם לא טיפסתי, בטח לא באמצע הלילה. במקום זאת שתיתי מיץ פירות יער חם וטעים שויסה מזוג מקנקן. כלב הרועים החמוד של בעלת חנות המוכרות במרכזו התרבות של הכפר, שבו בקרנו למחרת, הוכיר לי את טיפו, הכלב של אלה קארי. ניסיתי להסביר לה את ההתלהבות שאחזה בי. היא הודתה שלא קראה את הספר, אך מכרה לי בשמחה איילי צפון קטנים, "כדייק ממוסוג של אלה קרי. הרי באופן מסורתי לכל ילד לאפי היה לפחות אייל צפוני אחד חי ואמיתי משלו", חייכה. במרכז מוצגים תערוכה מעניינת וסרטים שונים על הטבע ועל הפולקלור של לפלנר, ההיסטוריה שלה, נופיה היפים, והתלבושות המסורתיות. אחת מהבובות החדשה מטפחת וכובע, כמו שאלוה, אמה של אלה קרי, חובשת בספר של ילדותי.

לפלנד / מידע מעשי

- הגעה:** טיסה להלסינקי עם אוסטריאן איירליינס (דרך וינה). משם צמונה בטיסת פנים לעיירה Ivalo, ומשם נסיעה של כחצי שעה באוטובוס ציבורי לכפר Saariselka.
- עלות:** טיסה תל אביב - הלסינקי - תל אביב, 540€ דולרים לאדם (נכון לפברואר). מחיר הבילה הכוללת טיסה מהלסינקי ל־Ivalo ובחזרה, ושישה לילות במלון ב־Saariselka, כ־550 אירו לאדם.
- עם מי:** חברת (RTG) Ready To Go ב־Ivalo. פעילויות: ב־Saariselka פועלים כמה מועדונים, שבהם ניתן לרכוש פעילויות שלג, מאופנועי שלג ועד snowshoe ומוחלות כלבים. המחירים נעים בין 30 ל־180 אירו לפעילות - תלוי בסוג הפעילות ובאורכה.

עולם הולך ונעלם

כלבי ההאסקי התרוצצו חסרי מנוחה, רתומים למוחלות השלג שבעוד רגע נהגו בהן. הם אינם גדולים, אין עליהם טיפת שומן מיותרת, והביבחות שלהם עשויות להעיר מתים. כל מוחלת רתומה לשישה כלבים חסונים, שרק תן להם והם ידהרו קרימה במהירות הרוח. כלב שלא רץ, לא טוב לו. וכשהם מתחילים לדהור צריך לעמוד חזק על מעצור המתכת שבקצה המוחלת כדי לעצור אותם. שני המיכילים הם הכלבים החכמים, המנוסים והממושמצים ביותר, שיכולים להבין את הוראותיו ואת תנועות גופו של הרוכב. באמצע רצים שני המהירים שתפקידם למשוך את המוחלת, ובסוף שני החזקים ובעלי הגוף. כדי למנוע ריבים, מווגים זכר לצד נקבה.

אף שאין מדובר כלל בדבר האמיתי אלא בהרפתקה מסודרת, הנהיגה במוחלות שלג רתומות לכלבים היא התנסות שבאמצעותה ניתן ללמוד משהו על התמודדות בתנאים קיצוניים ועל דרך החיים של נוודי הצפון, שלמרבה הצער הולכת ונעלמת גם במרחבים הגדולים של הישימון הצפוני. היה קל על המוחלת, אך מענג. השעתיים שהוקצו לנו חלפו במהירות, ובסופן מצאנו את עצמנו מפשירים בבקתה על כוס תה. אחר כך הלכנו לבקר את גורי ההאסקי שצמדו לטייל ב־snowshoe (סנדלי שלג

אחר הצהריים יצאנו לטייל ב־snowshoe (סנדלי שלג הנראים כמו רקטות טניס שמצמידים לנעליים), בפארק הלאומי Urho Kekkonen הנושק ל־Saariselka - אחד מהפארקים הראשונים שהוכרו בפנילנד עוד בשנות ה־50. הלכנו בשלג בתולי, טוהר ממש, רך כמו שמכת פוך, כמו קציפת מרגנ. אלמלא סנדלי השלג, היינו שוקעים בו לפחות עד מותניים. גם בסנדלי שלג לא קל ללכת בשלג העמוק הזה, ושרידי גלילים חזקים הם יתרון.

עלינו וירדנו בנבעת נמוכות, בין עצים שהשלג נצץ

4

על ענפיהם כמו זוכית, עברנו בוהיות על־פני נחלים קפואים, והבחנו בעקבות של ארנבים ושל עופות. "בטח שחיים כאן גם דובים, זאבים ואף גריגרנים (wolverine), אבל הם ממש לא אוהבים חברת בני אדם", הבטיח ג'רום הבלגי, שהוביל את הדרך. "לעומת זאת, קל לפגוש באיילים. הם נעים בקלות בשלג כי כפות רגליהם רחבות והם קלי משקל ותנועה. למרות השלג, לא מפורים כאן מלח על הכבישים כדי להמיס אותו, כי מיד יבואו האיילים ללקק אותו ויגרמו לפקקי תנועה". בשנים האחרונות הוא מגיע לכאן מבלגיה מדי חורף ומדריך תיירים בפעילויות שלג. "בחורף הימים כאן קצרים בטירוף", אמר. "לא פשוט לבלות כל־כך הרבה שעות בחושך. אתה מרגיש חסר בטריות וחסר אנרגיות, ובבוקר אין אור כדי לקום אליו. אבל מה לעשות - והתאהבתי במקום. השלג כאן מוכיר לי צמר גפן מתוק".

בירה בקן השנווי

בערבים ישכנו בפאב Teerenpesa (פירוש השם, כך נאמר לי, הוא קן של שכווי). התיירדנו קצת עם המקומיים ושתינו איתם בירה מקומית Lapin Kulta (מילולית, הזהב של לפלנד). כדי לענג את הגפש אחרי יום של כפור בחוץ, הזמנו מנה משובחת של חזה עוף עם גבינת צאן ורטטוי, ולקינחו פנקייק עם cloudberries (פירות כתומים־צהבהבים של פטל מטפס, הצומח באזורים הצפוניים) אלוהיים ועם קצפת.

בימי שלישי, במסגרת ערבי women power, רוקדים פה לצלילי מוזיקה חיה, והנשים הן שבוחרות את הגברים ומזמינות אותם לריקוד. "הפינים שתקנים", אמר הבחור התבינ שעל הבר, וסיפר כדריחה: "יום אחד נפגשים פקה וטייבונג אחרי פרידה ארוכה, והולכים לסאונה בחורשה. הם שותים ודקה במשך שעתיים, ואו פקה שואל את חברו למעשיו בזמן האחרון. טייבונג שותק וממשיך לשתות. כעבור עוד שעתיים הוא עונה: 'תגיד, באנו הנה לפטפט או לשתות?'".

אילונה ממועדון Top Safaris, שאצלה שכרנו פעילויות שלג שונות, היא פינית עם הרבה פלפל, שקבעה פה את חייה כי לא יכלה לשאת את העיר הגדולה. אילו ערים גדולות כבר יש בפנילנד, חייכתי לעצמי. אפילו הלטינקי מגדרת בקושי את ה־600 אלף. בית העץ של אילונה ניצב בקצה הכפר, ושכניה מגיעים ל־Saariselka בעיקר בחופשות. "זה מצוין", חייכה, "מתאים לי השקט".

איך אותם חיים ככה, כשכל יציאה מהבית דורשת התלבשות ככל־כך הרבה שכבות, שאלתי. "כמו אנשים נורמליים", צחקה. "הולכים לעבודה, מבילים קצת, ווהו. אבל תארי לעצמך את האימהות המטכנות, שצריכות לעטוף את הקטנים כמו דובונים בקור הזה".

הטמפרטורה עלתה ל־16 מעלות מתחת לאפס. עוד מעט נמות מחום. פרפרי השלג שהתהוללו באוויר ליוו אותנו כשעזבנו.

6

הלכנו בין עצי לבנה, אורנים, אשוחים ובתי עץ. הם היו עטופים בשמלות שלג דמויוניות, והשלג נצץ על הענפים כמו זוככות

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

^[1] ר' בארד ב' תשע"א | 10 במאריס 2011